

amelyek a híres Barna Könyv¹ anyagát szolgáltatták. Ha ezt a részletet odahaza nem is ismerhetik, mert erről csak most beszélhetünk, azok, akik 1918–1919-ben részt vettek a politikai harcban, nagyon jól tudják, hogy a feleségem aktív militáns katonája volt az antifasiszta harcnak.

De úgy látszik, hogy mindezt azért nem említették, mert sokan vannak olyanok, akikben erős gátlás él, ami abból származik, hogy azok, akik 25 esztendőn át hűségesen szolgálták Horthyt, nem szívesen beszélnek semmi olyanról, ami az emlékét felidézi.

Végérvényesen elhatároztam, hogy május elsején otthon leszek, vagyis innen április végén kell indulnom. Úgy tudom, hogy a repülőgép csak Bécsig megy, s onnan valahogy autón vagy tudom is én hogyan fogok Pestre érni. Bécsbe érkezésem pontos napjáról, lehetőleg órájáról táviratilag értesíteni foglak. Budapesten az Egyetem ucca 6 számú házamban szeretnék megszállni. Abban a nagy házban egy vagy két szobát talán szabaddá lehetne addig tenni. Akár a bal, akár a jobb szárny utolsó lakosztályára gondolok.

Örülök, hogy Téged viszontláthatlak. Addig is őszinte barátsággal üdvözlöl.²

PIL 704. f 130. ó. e. (másolat). Közli: KMVÍ II. 236–237.

¹ Károlyi Mihályné: Együtt a száműzetésben. Budapest, 1969. 470.

² Miután Károlyinak ez a levele és Böhm március 29-i levele keresztezték egymást, Böhm április 2-án válaszolt, részben elismételve a 29-i levelében írottakat. Ezenfelül megköszöni Károlyi elismerő szavait, megemlítve, hogy mellette mások is felkarolták rehabilitálása ügyét, s ezek közül kiemeli Ries Istvánt. Túlzottnak mondja Károlyi köszönését, mert ő többet szeretett volna elérni: Károlyi köztársasági elnökségét. Megígéri: „egy héten belül, tehát még hazaérkezésed előtt, a különböző lapokban interjúkban és cikkekben fogom nyilvánosságra hozni mindazt, amit a Grófnó a magyar ellenállás körül cselekedett.” (PIL 283. f. 12/46. ó. e.)

213. KÁROLYI MIHÁLY GÖNDÖR FERENCHEZ

(London, 1946. március 26.)

Kedves Göndör,

Megilletődve olvastam a magyar köztársaság törvénybe iktatása és Tildy Zoltán köztársasági elnökké választása alkalmából hozzám intézett nyílt levelét.

Mielőtt a levélben foglaltakra részletesebben kitérnék, engedje meg, hogy megköszönjem az elmúlt huszonhét éven át írántam tanúsított hűségét. Minden sorából kicsendül: milyen mély keserőséget érez afőlött, hogy a magyar nép nem engem választott meg az új magyar köztársaság elnökévé.

Ha önmagamat nem mint személyt, hanem mint szimbólumot, Október és a magyar baloldal szimbólumát nézem, megértem az elkeseredését. Azonban, ha hiszünk a demokráciában, el kell fogadnunk a magyar nép akaratát, mert hiszen semmi kétség, hogy a magyarság szabadon, demokratikusan választhatott, és a kisgazdapárti többség magától értetődően kisgazdapárti elnököt kívánt a köztársaság élére. A magyar nép, amely huszonöt éven át csak becsmérő szót hallott Októberről, nem érezte annak szükségességét, hogy a történelmi folytonosság helyreálljon. Az új, haladó szellemű gondolatot a történelmi események kérelhetetlensége, a veszített háború kényszerítette rá, szükségképpen el is fogadta, de egyelőre még korántsem tette a magáévá. Valljuk be: csoda lett volna, ha egyik napról a másikra, hirtelen egy átváltozott, igazán demokratikus Magyarországot láttunk volna magunk előtt. A történelemben nem történnek ilyen csodák. A demokratikus forma elfogadása csak egy lépés a demokrácia felé, de még nem maga a demokrácia. Mint minden mást, az új életformát, az új gondolkodásmódot is csak erőfeszí-

tések, küzdelmek árán tudjuk meghódítani magunknak. Jómagam sem lettem máról holnapra az, aki ma vagyok.

Az elnökválasztás nem a választás napján dőlt el, hanem az elmúlt év folyamánya, sőt része van benne annak is, ami a háború előtt és alatt történt. A magyarországi helyzet a felszabadulás óta mindig olyan volt, hogy még a baloldal sem tudott a magyar közelmúlttal leszámolni.¹ A csődtömeg, amit átvettek, olyan megterhelést jelentett, hogy nem kívánták igazán a hazajöveletem. Barátaim közül többen azt mondják, hogy súlyos hibát követtem el azzal, hogy a technikai és családi akadályok ellenére nem mentem előbb haza, mert pusztá jelenlétemmel meg tudtam volna nyerni a magyar népet az októberi gondolatnak.² Én nem hiszem, hogy ez így volna, de kötelességemnek tartom ezt az érvet is felemlíteni. Jobb volt úgy, ahogy történt, mert legalább személyes jelenlétemmel nem befolyásoltam a választás kimenetelét.

Én azt hittem, hogy amikor a várva várt és hittel hirdetett földreformot megvalósítják, nekem is részt adnak majd annak keresztülvitelében. Nem így történt. A földreformot megvalósították nélkülem. Lényegében nem fontos, hogy nekem annyira szívügyem volt ez. A fő dolog, hogy megcsinálták, és a nincstelenek földhöz jutottak. Valóban, az ilyen döntő történelmi cselekedetek nem múlnak személyeken. Ugyanez áll a köztársasági törvényre is. Mégis, a mellőzésekből azt olvastam ki, hogy a magyarság nem kívánja a bekapcsolódásomat, s ma még nincs szüksége a történelmi folytonosságra, a haladó szellemű hagyományra. Remélem, hogy éppen a földreform és az új rendszer egyéb intézményes vívmányain keresztül ennek az értékeléséhez is el fog jutni.

Az új rendszer megteremtésének első pillanatától kezdve tudtam, hogy minden más szempontot félretéve, magamnak és elsősorban eszmémnek tartozom azzal, hogy az új Magyarország mellett kiálljak, és ezt meg is tettem. Azt is tudtam, hogy ez nem elég, és haza kell mennem. Azonban azt is szerettem volna látni, hogy a magyar közvélemény megnyilatkozik-e mellettem vagy sem. Erre a huszonöt éves ellenforradalmi propaganda után jogom volt. Egy hazaárulással megbélyegzett embernek természetesen sokkal kényesebbnek kell lennie, mint másnak. Ez nem hiúság kérdése, hanem annak az egyszerű politikai öntudatból fakadó jogérzetnek a követelése, amely az igazságot nem hagyhatja elhomályosítani vagy éppen elkótyavetyélni.

A magyar nemzetgyűlés 1946. március 14-én hozott rám vonatkozó elismerő határozatát meglelégedéssel vettem tudomásul, és amíg élek büszke leszek arra, hogy a magyarság ilyen szép elégtételt szolgáltatott nekem. Remélem, hogy ez a nekem és rajtam keresztül Októbernek szolgáltatott elégtétel a maga és barátai keserűségét is el fogja osztani. Most már csak arra kérem mindannyiukat, hogy velem együtt, mint közkatonák szolgálják híven az új magyar köztársaságot, és ott Amerikában is tegyenek meg mindent az érdekében. Meg kell védenünk a vívmányait, segítenünk kell rajta nehéz helyzetében és igyekeznünk kell továbbfejleszteni. Ne feledjük el, hogy ma még sok ellenség fenyegeti. Ne feledjük el, hogy 1871 után csak egy hajszálon múltott a III. francia köztársaság élete. Csupán annak köszönhetette létét, az 1875-ös törvényt, hogy az akkori francia parlamentben az orléáns-isták, bonapartisták és Bourbon-pártiak nem tudtak megegyezni. És hogy közeli példára hivatkozzak: emlékezzünk a weimari német köztársaság sorsára. Ennek a köztársaságnak a megteremtői is ajtót nyitottak a reakciónak, a hadsereg tisztjeinek, a régi bürokráciának, és ezzel kikövezték az utat Hitler számára. A köztársasághoz republikánusok kellene. Nem mindenki republikánus, aki a köztársasági törvényt megszavazza. Éppen ezért arra kell törekednünk, hogy a nép váljék republikánussá. Ezt pedig csak kitartó munkával lehet elérni. Gyors eredményeket ne várjunk. Egyelőre érvük be annyival, hogy a köztársaság megszületett.

Baráti üdvözléssel

¹ Ceruzás javítás: „Ügy látszott, mintha képtelen lett volna teljes egészében a Horthy-rendszerrel leszámolni.”

² A mondat ceruzával írott javítása: „A külföldi magyarok közül sokan azt tartják, hogy hibát követtem el azal, hogy nem mentem haza, mert úgy pusztá jelenlétemmel stb.”

214. BÖHM VILMOS KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Budapest, 1946. március 29.)

Kedves Elnök Uram!

Végtelenül boldog vagyok, hogy Práger útján megkaptam az értesítést, hogy 24-én indulsz Londonba, ami azt jelenti, hogy ugyanaznap Bécsbe érkezel. Miután a repülőgép – tudomásom szerint – nem jön Budapestig, gondoskodnunk kell arról, hogy Bécsben autó álljon rendelkezésedre, amely autóval azután Budapestre indulhatsz. Ezért arra kérek, hogy idejekorán engem légy szíves értesíteni arról pontosan, hogy mikor érkezel, hogy az autó minden késedelmesség nélkül ott álljon rendelkezésedre, mert az autó kiküldése bizonyos formaságokkal jár.

Egyúttal szíves tudomásodra adom a következőket:

Egy fogadóbizottság van tervbe véve, amelynek tagjai volnának a miniszterelnök, a nemzetgyűlés elnöksége, Szakasits és Rákosi elvtársak, azonkívül valószínűleg a Parasztpárt elnöke. Végül emigrációs híveid közül Bölöni Gyurka és én. Ezenkívül pedig egy nagy fogadóbizottságot is fogunk megalakítani.

Az a tervünk, hogy az autó közvetlenül a Károlyi-palotába jön Veled és a Grófnővel, ahol a fogadóbizottság, illetve [a] kormány, [a] nemzetgyűlés és a pártok képviselői üdvözölnének. Egyúttal szimbolikusan birtokba vennéd a Károlyi-palotát. Ugyanis megvizsgáltuk a palotát, és azt találtuk, hogy az olyan állapotban van, hogy nem tudnánk Számotokra most megfelelő lakosztályt helyreállítani, s különben is helyesebbnek tartanók, ha a helyreállítási munkálatokat a Grófnő saját ízlése szerint intézné.

A Károlyi-palotában ott van a Fővárosi Képtár, és annak a helyiségében történne meg a fogadás. Készen áll azonban számodra a Gellért Szállóban a legelőkelőbb államfők részére is fenntartott lakosztály titkársági szobával együtt, és természetesen gondoskodni akarunk arról, hogy egy autó állandóan rendelkezésedre álljon. A további program az volna, hogy a május 1-jén megtartandó nagygyűlésen, amely valószínűleg a Hősök terén lesz, Te légy az ünnepi szónok. Mindezt azért írom meg, hogy megfelelően rendezkedj be a továbbiakra.

A Nemzetgyűlés elnökével való megállapodásom alapján Bede követ elviszi számodra a Nemzetgyűlés elnökének levelét, a Károlyi-törvény szövegét, azonkívül a nemzetgyűlési naplót arról az ülésről, amelyen a törvényt elfogadták. A beszédek bizonyítják, hogy milyen szeretettel és hálával gondol a nemzetgyűlés az 1918. évi szabadságharc vezérére: Károlyi Mihályra.

Engedd meg, Elnök Uram, hogy ezúttal néhány politikai dolgról is beszámoljak, főleg olyan dolgokról, amelyek Téged személyileg is érdekelnek:

Az általános politikai helyzetről való beszámolóval most nem untatlak, mert hiszen jobb, ha ittléted alkalmával Magad fogod megismerni azt a helyzetet, melyben élünk. De szükségesnek tartom azt Veled közölni, hogy régi barátaink közül, illetve a régi októberisták közül Nagy Vince, Hegymegi Kiss Pál olyan magatartást tanúsítottak, amely a baloldalt nemcsak, hogy nem elégítette ki, hanem ellenük ingerelte. Én ezt egyénileg nagyon sajnálom, de viszont a politikai irány szempontjából nem szabad egyéni szempontokra tekintettel lennünk. Mindkettő a legutóbbi válság folyamán mint jobboldali